

 HET ZESTIGSTE HOOFD-STUK.

DE BEHEMOTH.

J O B XL. 10—19.

Zie nu Behemoth! welken Ik nevens u gemaakt heb, hij eet hooi, als een rund: Zie tog! zijne kracht is in zijne lendenen, ende zijne macht in den navel zijns buiks. Wen 't hem lust, zijne staart is als een ceder, de zenuwen zijner schaamte zijn doorvlochten. Zijne beenderen zijn als vast koper, zijn gebeente is als ijzeren hand-boomen. Hij is een hoofd-stuk der wegen Gods; die hem gemaakt heeft, heeft hem zijn zwaard aangehecht. Om dat de bergen hem voeder voortbrengen, daarom speelen alle de dieren des velds aldaar. Onder schaduwachtige boomen ligt hij neder, in eene schuil-plaats van riet en van slijk. De schaduwachtige boomen bedekken hem, elk een met deszelfs schaduw: de beck-wilgen omringen hem. Zie! hij doet de rivieren geweld aan, en verbaast zich niet: hij is gerust, wen zelf de Jordaen in zijnen bek zou indringen. Zou men hem voor zijne oogen kunnen vangen? Zou men hem met strikken den neus doorbooren kunnen?

§. CLXXVIII.

NAARDEMAAL de geleerde wereld zich, bijkans eenpaarig, voor de mening van Bo-

CHART

CHART en LUDOLPH verklaart, dat de *behemoth* § 178. de zee-koci, ofte het zee-paard, *hippopotamus* zij, 't geene God als een meester-stuk van zijne Almacht hier aan Job vertoont, zoo zal ik eene beschrijving van dit dier vooraf laten gaan, voornaamelijk naar 't geene FAB. COLUMNA, *Aquat. & terrest. Obs. c. 15.* naar het gebalsemd Origineel, door *Federico Zererghi*, wond-arts van Narni, uit Egipte medegebragt, 't geene voor als nog onder de grootsten is, heeft opgegeven.

Dit dier evenaart, in grootte, korte pooten, en viervouwig gespleeten klauwen, aan den rhinoceros, ofte het neus-hoorn: in gedaante aan den buffel, of beer: Het heeft van den kop tot den staart de lengte van 13 voeten: zijn lijf is $4\frac{1}{2}$ voet breed, de hoogte is van $3\frac{1}{2}$ voet, de omtrek van 't lijf komt met de lengte overeen: de hoogte der schenkelen van den grond tot aan den buik is $3\frac{1}{2}$, derzelver dikte 3, de breedte van den voet 1 voet. De snuit is dik en vleeschig: de oogen zijn in vergelijking met den kop klein; want deeze is $3\frac{1}{2}$ breed, 3 lang, deszelfs omtrek $7\frac{1}{2}$, de opening van de snuit 1 voet; geene zijn in tegendeel slechts 1 duim breed, en 2 duim lang: de ooren zijn klein, dun, kort, en niet boven 3 duim lang. In het onderste kaake-been heeft het 6 tanden,
van

§ 178. van welken de 2 voorste tegen elkander overstaan, $\frac{2}{3}$ tot 1 voet lang zijn, breed en driekantig, zijn wat achterwaarts over gebogen, gelijk de tanden der wilde zwijnen. Die tusfchen deezen staan, fteken 1 duim uit boven het tandvleesch, en zijn driekantig. De middenfte zijn wederom $\frac{2}{3}$ voet lang. Naast deezen staan 8 kortè, breede kiezen. In het bovenfte kaakebeen, 't geene, even als in een krokodil, beweeglijk is, zijn 6 voorfte tanden, die aan de onderfte evenaaren: ook zijn hier 8 kiezen. Alle tanden blinken als ijvoor, en zijn fteenachtig hard, zoo, dat men 'er vuur kan uitflaan.

HET geheele lijf is zeer vet, de ftaart komt nader aan dien van eene fchild-pad, of beer, dan aan dien van een wild zwijn, is in 't begin dik, kort, en niet boven $\frac{2}{3}$ voet lang, en dus onbuigzaam — De huid is dik, hard, en donker van kleur — Uit de fnuit komen ruwe borsfelachtige hairen uit, gelijk de knevels van leeuwen en katten, en veelen derzelven komen uit een gaatje. Anders ziet men aan 't geheele lijf geen hairen — Dit dier houdt zich op in den Nijl, den Niger, en Zaire in Afrika, ook vindt men het in de rivier Indus in Indië: het zwemt niet, maar gaat te water, gelijk de bever en de otter.

§. CLXXIX.

THEVENOT, *Voyag.* P. II. c. 72. geeft 'er de volgende beschrijving van: Het dier was bruin van kleur, had van achteren veel overeenkomst met den buffel, dog had korter en dikkere schenkelen, in grootte evenaarde het aan een kamel, en de snoet, aan dien van een os: het lijf was eens zoo groot dan een os, de kop was zoo groot als een paards-kop: de oogen en ooren waren klein, de beenen rond, en onder aan den voet in 4 teenen gespleeten, gelijk aan een krokodil: een kleinen staart, gelijk de oliefant, ook weinig of geheel geen hair op de huid. In 't beneden-kaake-been zijn 4 sterke, $\frac{1}{2}$ voet lange tanden, van welken 2 zich wat kromden, en zoo groot als osfen-hoornen waren, 2 andere en de middenste waren recht — Veelen van ons gezelschap zagen terstond wel, dat het een *zee-os* ware, dog 't kwam mij en andere voor een *zee-paard* te zijn, dewijl het met deszelfs beschrijving overeenkwam. De Janitsaaren bragten dit dier dood na Kairo, hebbende het met musket-kogels op 't land, daar het kwam te weiden, dood geschooten, terwijl het, na één en anderen schoot, die nauwlijks door de huid drongen, in 't kaake-been getrofsen, eindelijk viel.

Met deeze beschrijvingen stemt ook die over-
een,

een, die men bij KOLBE l. c. bl. 168. 'er van heeft, hoewel hij in 't bijzonder nog meldt, dat dit dier fcherp van reuk is, als een bever, en daardoor de vervolgingen van zijne vijanden kan ontwijken: dat de neus-gaten wijd zijn, en water, als eene fontein uitspuiten, zoo vaak het dier uit het water op 't land te weiden gaat: dat de 2 krom achterwaarts gebogen tanden $1\frac{1}{2}$ voet tot 1 el lang zijn, en 10 pond en meer wegen: dat de uijers klein zijn tusfchen de achter-beenen, met kleine tepels voorzien, uit welken de 100 ponden zwaare jonge hun voedsel zuigen: dat het vleesch malsch van fmaak en kostelijk is, en het fpek in de plaats van boter, om de fpijzen te bereiden, gebruikt word.

§. CLXXX.

BOCHART was de eerfte, die uit onzen *behemoth* het zee-paard, en uit den *leviathan* het krokodil gemaakt heeft. Zijne bewijzen komen in 't gemeen hierop neder, dat, gelijk 'er in het voorgaande Hoofd-ftuk van land-dieren en vogelen gehandeld was, 'er thans eene befchrijving volgde van 2 water-dieren, die wel zamen vlijden, als zijnde beiden groot, wild, viervoetig, en in 't water en op 't land levende, beiden ook in den nijl zich ophoudende, en van eenerlei voedsel levende. De naam *behemoth*, die in 't gemeen een groot viervoetig dier betekent,

past

past ook zeer wel op het zee-paard. Deszelfs grootte, boven reeds vertoond, vergeleek HERODOTUS bij die van een grootsten os: DIODORUS maakt het 5 ellen groot, en driemaal zoo groot als een paard, wiens gedaante en aart het ook heeft, en noemde het een Egiptifchen oliefant — Dit is zeker, dat het een der grootste viervoetige dieren is. En de Arabiërs noemen niet alleen de viervoetige land-, maar ook de water-dieren *babiema*, en de uitgang van onzen naam *ooth* is bij de Egiptenaaren geen teken van 't meervouwig, maar van het enkelvoudig getal, gelijk men in meer op *oth* uitgaande namen in die taal zien kan, b. v. in *thoot*, *pha-oth*, *soth*, enz. en BOCHART uit ALCAMUS, GRAUHARI en GOLIUS bewijst.

§. CLXXXI.

NADER zal dit blijken, wen wij onze beschrijving van den *behemoth* met die van het zee-paard *hippopotamus* vergelijken.

ZIE *tog*, zegt God vs. 10. *den behemoth*, dien Ik zoo wel als u geschapen heb, hij eet hooi als een os, d. i. om mijne groote, onmetelijke macht te bewijzen, zal Ik u niet in de onmeetelijke ruime hemelen leiden, of tot aan het uiterste der aarde voeren, of met u van dingen spreken, welken gij nooit gezien hebt; maar

§ 181. maar slechts op den behemoth, in den niet verafgelegenen Nijl-stroom, mij beroepen — Op deze wijze de Godheid te betoogen, en menschen van allerlei slag nopens de Volmaaktheden van 't Opperwezen te overtuigen, moest van ons billijk nagevolgd worden. Met een eenvoudigen landman moeten wij niet de hedendaags gereede kunst-ladders ten hemel beklimmen; van de grootte en verren affland der zon en vaste starren, van de wonderen in de Indiën en Pool-landen veel opsnijden; maar met bewijzen, voor zijne vatbaarheid gepast, hem onderhouden: op zijn stallen of weiden, bij zijne paarden, runderen, schaaopen, bij zijne boomen, gras, graanen, bij de voorbij snorrende vliegen, muggen, bij zijn eigen kunstlig lighaams gestel, enz. hem bepaalen, en daaruit de duidelijke en treffende bewijzen van den Maker voorleggen:

Hij eet gras of hooi, als een os. Dit doet de oliefant, dien onze Zurichsche Overzetting, en FRANTZIUS *de Animal. Sacr.* benevens anderen voor den behemoth namen. Dan dit is zoo ongemeen niet, dat een land-dier, 't welk in de wouden leeft, met gras zich voedt. Maar dat een dier, in 't water en rivieren zich ophoudende, aan 't land stapt, om, als een rund, zich met gras te voeden, dat is bij anderen ook als

eene

eene bijzonderheid vertoond. NICANDER *The-riac.* vs. 569. en DIODORUS getuigen, dat het gras en graanen eet: en de laatstgenoemde schreef, dat, bij aldien dit dier zich sterk vermenigvuldigde, of alle jaaren jongen kreeg, het binnen korten tijd geheel Egipte zou verteeren. Men zie ook PLINIUS L. VIII. c. 25. AELIANUS L. V. c. 53. AMMIAN. MARCELL. L. XXII. Onder het hooge en dikke riet aan de moerasfige oevers houdt dit dier zich schuil; begluurt de landen, en valt dikwijls in het bezaaide, welken het tot groot nadeel der inwooneren afweidt. Hierom noemen de Italiaanen het *bomarin*, den zee-os.

§. CLXXXII.

ZIE tog! zijne kracht is in zijne lendenen, ende zijne macht in den navel zijns buiks. De eerste woorden zijn duidelijk, want het is bekend, dat in de lendenen, die met de grootste beenderen en spieren voorzien zijn, de grootste kracht van 't lighaam steke. NAH. II. 2. PSALM LXIX. 24. Hierom heeten zwakke menschen, die op hunne lendenen of heupen niet vast staan kunnen, lenden-looze, *elumbes*, en verzwakken, *delumbare*, zegt zoo veel als *debilitare*. Dan de volgende woorden passen niet op den oliefant; naardemaal de Natuur-kundige berichten, dat die wel op den rug eene harde, dikke huid

hebbe, maar in tegendeel dun en week onder den buik: waarom ook het neus-hoorn in den strijd met deeze dieren voornaamelijk op derzelve buik mikt, om ze daar te steken. PLINIUS L. VIII. c. 20. AELIAN. XVII. 44. Hierom is de oliefant ook zeer bang voor zekere mug, die hem aan den buik zeer plagen kan, waarvan de Rabbijnen in den Talmud een spreekwoord hebben. Men zie ook 1 MAKKAB. VI. 46. Uit dit alles blijkt, dat de *behemoth* geen oliefant kan zijn, maar ons zee-paard, welks huid overal zoo dik en hard is, dat het daarmee, als met een harnas, bedekt is, dat spies, pijl of kogel 'er kwaalijk kunnen doordringen. DIODORUS noemt deeze huid de hardste van alle dieren-huiden, waarvan ook PROLOMÆUS L. VII. c. 2. gewaagde.

§. CLXXXIII.

Zijn staart is als een ceder, de zenuwen zijner schaamte zijn doorylochten. BOCHART vertaalt het woord פָּרְוֹ door *retorquet*, hij kromt of krult zijnen staart, gelijk de zwijnen. Met een staart en de houwers der wilde zwijnen vergeleek ook PLINIUS en SOLINUS dien van ons dier, en BELLONIUS bericht als oog-getuige 'er van. HERODOTUS en DIODORUS hebben overzulkz zich hier vergist, wen ze den staart van ons dier bij dien van een paard vergeleken. Dog
wegens

wegens de kromte kan de zwijne-staart hier niet § 183.
 in vergelijking komen, want in ons dier is die kort, stevig en stijf, en kan dus zich niet krullen of krommen. Dies word hij met een ceder, wegens de rondheid, gladheid, dikte, sterkte en stijfheid, vergeleken. Van dien korten, met weinig haar bezetten staart, gewaagt ook EUSTATH. ANTIOCH. (hem beschrijvende *παρχειαν*, waarvoor LEO ALLAT. *τας βραχαιαν, και Ψιλην τριχων*) ACHILLES, STATIUS en BELLONIUS — Door פרוי פרוי verstaat BOCHART de zenuwen en peezen der heupen en schenkelen, welken ook de Sijrische en Arabische vertaaling uitdrukken. Het werk-woord פרוי verzaalt ARIAS door *ramificati*, BOCHART door *perplexi sunt*, en komen dus daarin overeen, dat die zenuwen als boom-takken in elkander gevlochten zijn, 't geene in menschen en andere dieren ook wel, dog in 't bijzonder in dit dier plaats heeft: 't geene men zegt zoo sterk te zijn, dat het met éénen voet een schip in stukken slaan, en onder water haalen kan — Dog mogelijk word hier op de, door elkander gevlochtene, aderen in de zand-vaten gezien, die het zoo genaamde *corpus pampiniforme* uitmaken; alhoewel ik, bij gebrek van eene nadere ontleed-kundige beschrijving van dit dier, dit niet bepaalen durf, maar de liefhebbercn

der Natuur-kunde wel verzoeken mag, om, bij aldien hun de gelegenheid hiertoe voorkwam, 'er nader op te letten, het geene aan onze woorden geen gering licht zou geven.

§. CLXXXIV.

Zijne beenderen zijn als vast koper, zijt gebeente is als ijzeren hand-boomen. De LXX. hebben hier voor het woord $\chiυρσ σιδηρος χυτος$, gegoten ijzer, SYMMACHUS $συμβληματα σιδηρος$, de zamenvoegfelen van ijzer, en de Vulgata *lamina ferri*, ijzeren platen. En hiervan zijn de *ijzeren scheenen* of *flaven* in onze vertaalingen. Trouwens de beenderen van dit dier zijn niet, gelijk in de vischen, week of knars-beenig van aart, maar zeer hard en sterk, als of ze uit gegoten ijzer, of ijzeren platen en pijpen bestonden, die de bij ons bekende hardigheid van osfen- of paards-beenderen verre overtreffen; alhoewel ze ook bij de Dichteren als met koperen voeten voorzien, $χαλκοποδες$ en $χαλκοκρατοι$, uitgebeeld worden. Wij kennen de hardigheid van het ijvoor, maar de tanden van ons zee-paard zijn nog ongelijk harder: gelijk ODOARD. BARBOSA, SCALIGER, *Exerc. in Cardan. Sect. 2.* en de lieden, die dezelve verwerken, getuigen. Dus meldt ook PAUSANIAS *in Arcadicis*, dat de Proconnessiërs het gouden beeld van Cijbele met een aangezicht van zee-paards-

paards-tanden, in de plaats van een ijvooren, voorzien hadden.

§. CLXXXV.

Hij is een hoofd-stuk der wegen Gods, enz. vs. 14. Dit kan berekenen, dat de *behemoth* op den vijfden scheppings dag, terwijl de andere viervoetige dieren ten zesden dage geschapen wierden, zijn bestaan reeds gekregen hebbe, toen de wateren levendige dieren moesten uitleveren, GEN. I. 20. Of men kan het ook verklaren, dat de behemoth een hoofd- ofte meester-stuk van Gods werken zij, en onder dezelve uitmunte: gelijk dus Amalek Num. XXIV. 28. een eerste en voornaamste onder de Heidenen genoemd word, en de vreeze Gods een begin en 't voornaamste der wijsheid. Want alhoewel de behemoth een schadelijk dier is, moet men echter over deszelfs grootte, sterkte, gulzigheid en list verwonderd staan. En hiervan geven PLINIUS, SOLINUS en AMMIANUS, L. XXII. ons staaltjes op. „ Wanneer het de velden genoeg heeft afgeweidt, en geheel stram en stijf wederom keeren wil, slaat het verscheiden wegen in, en zet verkeerde treden ofte voet-stappen, ten einde zijn vervolger in het spoor verbijstere, en hem niet lichtelijk betrappe en afmake. Wanneer nu zijn greetigst opgevolde buik zich sterk uitzet, word hij traag,

§ 185. en schuurt zijne schenkelen en pooten op de versch afgesneden riet-stoppelen, om zich te verwonden en bloed te laten, ten einde hij van den last, dien hem zijn gevulde pens veroorzaakt, zich wat verlichte; daarna besmeert hij zijne wonden met slijk, en doet ze wederom heelen." Hiervan is het, dat PLINIUS aan dit dier de kunst van het uitvinden der genezende aderlaating toefschreef, L. VIII. c. 26, XXVIII. c. 8. En bij HERODOTUS en PLUTARCHUS vindt men, dat de Papremietaanen dit dier voor heilig gehouden hebben.

DE volgende woorden zijn wat duister, vooral wen ze dus vertaald worden: *Die hem gemaakt heeft, grijpt hem aan met zijn zwaard.* BOCHART vertaalde het Hebreeuwsch חרב door *harpen ejus*, en het Grieksche *επτα* komt van het Phenicisch *harba* (of ons Hebr. *harb*), en betekent eene *seis*. Op de scherpe, en met veel kracht snijdende en afmaaijende, tanden van dit dier word 'er dus gezien, waardoor het gras en graan-gewas afsnijdt en afvreet. Dies schrijven de Grieksche Dichters zulk eene *seis*, *harpe*, aan dit dier toe. NICANDER, l. c. vs. 566. waarop de Scholiast het woord *harpe*, anders eene *seis* betekenende, verklaart van de tanden. NONNUS, *Dionysiac.* XXVI. en andere. En dit kan wederom op den oliefant niet toegepast

past worden. Want de zin kan hier niet zijn, dat God alleen door zijne kracht, d. i. zijn zwaard, den oliefant kon ombrengen; want dat kunnen ook de tijger, het neus-hoorn, de draak en menschen doen. Men ziet dus ook, dat deeze woorden zich gevoeglijkst van de tanden van het zee-paard laten verklaren.

§. CLXXXVI.

De bergen brengen hem voeder voort, enz. vs. 15. En deezen maait hij af met zijne, als seissen hem dienende, tanden. En deeze berg-gewassen zijn de geurigste en krachtigste kruiden, welken God op de bergen, tot onderhoud van het vee, doet voortkomen. PSALM CXLVII. 8. L. 10. — Maar dit is het bijzondere hier, dat een water-dier zijn element, zijne visfchen en water-planten verlaat, en voor zijne gulzige eet-lust berg-kruiden opzoekt: gelijk het aan den anderen kant ook verwonderens waardigst is, dat men visfchen en zulke mosfelen, die anders op den diepsten zee-bodem zich ophouden, op de hoogste bergen ontmoet. Alles heeft tog zijne zekere en nuttige einden. De behemoth moet uit het water op de bergen gaan, om aldaar een getuige der godlijke Almacht te zijn: gelijk de doode visfchen en mosfelen uit den zond-vloed derwaarts overgebragt wierden, tot gedenk-tekenen der godlijke Rechtvaardigheid

— Deze *bergen* kunnen echter geen hooge alpen, geen sneeuw- of ijs bergen, maar kleine hoogten en heuvelen zijn, hoedanigen 'er aan de Nijl-oeveren liggen, of tot dorpen en woonplaatsen opgeworpen zijn, gelijk STRABO, L. XVII. getuigt. Aldus gaat ook in Moskovië het dier, *mors* genaamd, uit het water op de bergen weiden, 't geene naar de beschrijving van SIGISM. AB HERBERSTEIN, *Mosc.* en van LEON. NAGAROLA bij SCALIGER, *in Cardan. Exerc.* 218. aan onzen behemoth evenaart — Voorts *speelen alle de dieren des velds aldaar voor hem*, dewijl ze onder het weiden van hem niets hebben te vreezen.

§. CLXXXVII.

ONDER *de schaduw-gevende boomen ligt hij daar, in de schuil-plaatsen van riet en slijk*, vs. 16. Dit past wederom niet op den oliefant, want die is gewoon op de velden en in de wouden en boschen zijn verblijf te houden, en steekt door zijne hoogte dikwijls uit boven het laagere geboomte, en het staande koorn, en zou dus onder het riet niet kunnen liggen schuilen. AELIANUS L. VII. c. 16. — Ook ligt dit dier zeer zelden, en men wil zelf, hoewel dit zoo zeker nog niet is, dat het staande zou slaapen. Maar nopens ons zee-paard word 'er getuigd, dat het zijn leger maakt in het riet,
waar-

waarvan het ook zijne kost heeft. Het maakt zijne stallingen, schreef AMMIAN. MARC. l. c. van en onder het hooge riet, deszelfs bladen, papier, en zuiker-riet strekken voor het zelve ook tot voedsel. Hierom bedekken ook de jagers, die op den vangst van dit dier uitgaan, hunne vallen en kuilen met riet: gelijk ACHILLES STATIUS l. c. bericht. Dat 'er nu aan de Nijl-oeveren veel riet-gewasfen zijn, onder welken de krokodillen, en zelf de struik-rovers zich verschuilen, is bekend, en dit moeten wij bij het grond-woord קנח *kaneh*, waarvan het in de taalen van Europa bekende *canna* afftamt, in het oog houden.

§. CLXXXVIII.

DE *schaduw-gevende boomen bedekken hem, elk een met zijne schaduw: de beek-wilgen omringen hem*, vs. 17. GESNER heeft nopens den *hippopotamus* uit de Hamburgsche fcheep-vaart van 1549 aangetekend, dat die zich in zulke bosch- en heesterachtige oorden ophoudt, en op de menschen loert, enz. — De *beek-wilgen* zijn hier dat geboomte aan den Nijl, die de *beek van Egipte*, NUM. XXIV. 5. Jos. XV. 4. 47. genaamd word, en veellicht van ons Hebreuwsch woord קנח, bij de Grieken Νεελ uitgesproken, zijnen eigen naam Νεελος kreeg — Deze groote rivier word te recht eene *beek*

§ 188. genaamd, dewijl hij, gelijk andere opzwellende beeken; zijnen overvloed aan water van den regen ontvangt, die in Ethiopië in de winter d. i. regen-maanden overvloedig en aanhoudend valt. STRABO L. XV. en XVII. Waarom ook HOMERUS den Nijl *Διζετης* d. i. van den hemel gevallen, *Odysf.* Δ vs. 471. 581. noemde. En deeze oude Dichter zou, volgens EUSTATHIUS *ad b. l.* de ware oorzaak der toe- en afnemende Nijl-wateren, volgens een onderwijs van Egyptische Priesteren, van den regen het eerst ontdekt en daarin ARISTOTELES en EUDOKUS voorgelicht hebben.

GELIJK nu onder ons aan de beeken *de wilgen* gaarne wasfen, zoo vindt men in Egipte aan de Nijl-oeveren de *agnus, vitex, oleagnus*, THEOPHRASTUS L. IV. c. II. En van de menigte deezer gewasfen heeft zekere Kaap tusfchen het *Ostium Bolbiticum* en *Sebenniticum* den bijnaam *καρπὸς ἀγύρις, viticis cornu, five promontorium*, de wilgen-kaap, gekregen, van welke STRABO en HESYCHIUS melden. Hierom hebben de LXX. de woorden *קנה בסרס* door *πάπυρον καὶ καλάμην, papier en riet* vertaald, dewijl men deeze gewasfen zoo menigvuldig in Egipte, bijzonder omstreeks *Sain*, vindt, alwaar zich ook de behemoth veel ophoudt. Voorts is het uit eene verkeerde lezing van de klankstippen

stippen van het woord *רַבִּי* gesproken, dat de Sijtsche en Arabische vertaaling hier de *raaven der beeke* hebben uitgedrukt, terwijl andere de *wilgen* billijk hier gehouden hebben, welken ook de H. Schrift elders als *wilgen der beeken* vertoont. LEVIT. XXIII. 40. PSALM CXXXVII, 2. JESAJ. XLIV. 4.

§. CLXXXIX.

ZIE! *hij doet de rivier geweld aan, en verbaast zich niet*, enz. vs. 18. Die voor den oliefant strijden, vinden hier ook hunne zwaarigheden, al nemen zij ook de grootsprekende Dichter-verhaalen te baat, die medebrengen, dat het heir, met het welke Koning Xerxes Griekenland overstroomde, de rivieren *Scamander*, *Meander*, *Pontus* en *Ilisus* had uitgedronken, alhoewel JUVENALIS *Sat.* 10. 'er geestig den spot mede drijft — De natuurlijke verklaring is deeze: *Zie! ofschoon de rivier zich verheft, en overstroomenden vloed verwekt, hij zal echter niet haasten, niet beroerd, of verbaasd zijn. Zelf indien de Jordaan hem te gemoet, en in zijn muil stroomde, zou hij zich veilig achten: wordende de Jordaan hier, als een stroom bij uitnempenheid, voor alle andere wateren of rivieren genomen. Maar dit kan 'er van den oliefant niet gezegd worden, dewijl die zich niet verder in het wa-*

ter waagt, dan daar zijne sleuf, door welke hij adem haalt, boven water blijven kan. ARISTOTELIS *Hist.* L. IX. c. 46. Of wen het dier onder water gaat, steekt het de sleuf boven water, om lucht te scheppen. AELIANUS *Hist.* L. VII. c. 15. Dus begrijpt men, hoe ten tijde van Hannibals overtocht over de Rhone, de Indiaanen verdronken, terwijl de oliefanten, om dat ze hunne sleuf boven water uitstaken, behouden bleven. POLYBIUS L. III. — Maar onze behemoth schroomt geen hoog water, want alhoewel hij, volgens 't bericht der Natuur-onderzoekers, zoo weinig zwemt als de oliefant, kan hij echter zich gheele dagen op den Nijl-bodem ophouden, en gaat, om lucht te scheppen, en zijn voeder te zoeken, 'snachts op het land. Alhoewel nu ook STRABO L. XV. voorgeeft, op een zeggen van Nearchus, dat de Oliefanten zwemmen, strookt het echter meer met de natuur der zaak, dat dit dier geheel niet kan zwemmen. ARISTOT. l. c. en LITIVUS L. XXXI. c. 28. getuigen, dat de oliefanten, ziende, dat ze eene rivier moesten overtrekken, zeer gevreesd hadden.

§. CXC.

Zou men hem voor zijne oogen kunnen vangen, enz.? vs. 19. d. i. met openbaar geweld, zonder list, of bedrog. ACH. STATIUS L. IV.
en

en EUSTATHIUS in *Hexæm.* getuigen, dat dit § 190. dier met list moere gevangen worden. Men maakt naanelijk eene diepe kuil, in welke men eene groote kist van boven met riet en zand bedekt, verbergt, om het dier daarin te doen vallen. ALBERTUS en VINCENTIUS berichten, dat men het met ijzeren netten vange, en met ijzeren hameren doode. Terwijl ook DIODORUS nog een andere wijze, om 'zich 'er van te bemachtigen, opgeeft, die echter volgens zijn bericht zeer omslagtig en met veel moeite verzeld is. Te Rome wierden ze in de schouwspelen wel eens levendig vertoond, dog thans schiet men ze dood. Zie BOCHART *Hieroz.* p. 753. sqq. LUDOLPH. *Hist. Æthiop.* L. I. c. II. *Comment.* p. 155. DE MEIJ *Phys. Sacr.* p. 406. KIRCHMAJER en SCHADE *Disf. de Behemoth.*

TOEGIFT.

TOEGIFT.

VAN DEN VERTAALER.

OVER DEN BEHEMOTH.

JOB XL. 15—24.

§. I.

DAT het rivier- ofte zee-paard door den naam *behemoth* hier bedoeld zij, en de beschrijving in dit vertoog zeer gevoeglijk op dit dier passe, dagten, buiten de reeds aangehaalde Geleerden, ook nog zommige Reis-beschrijveren en Natuur-kundige: THEVENOT en KOLBE, bij STARKE aangehaald, SHAW, *Reize* II. D. bl. 180. HOUTTUIJN, I. c. III D. bl. 406. gelijk LINNÆUS zelve, *System. Nat.* p. 102. HARMER, *Waarnemingen over het Oosten*, VID. bl. 114. J. J. SCHMIDT, *Bijbels. Physic.* V D. 2 Afd. k. 12. §. 17. PFENNIG, *Physic. Geographie*, p. 429. NELSON in zijne *Antideïstische Bybel* over deeze plaats, JABLONSKIJ, *Pantheon Ægypt.* P. III. p. 69. en andere.

IN die gedagte beschouwde onze SCHEUCHZER ook dit onderwerp, waar over hij naar den draad van dit vertoog, uitvoerig gehandeld, en het uit zijn oog-punt in het noodige licht gesteld heeft, dies wij ook daarover niets hebben aangemerkt.

§. II.

DER waarheid echter, en den geenem, die hierover anders denken, Mannen insgelijks van naam

en verdiensten, zijn wij het schuldig, om dit stuk **TOE-**
niet zoo eenzijdig te behandelen; maar ook de **GIFT.**
gronden der geenen te vertoonen, die den oliefant
hier verstaan, en de verklaring, die zij, ter toe-
passing van onze beschrijving op dit dier, opge-
ven na te gaan: te meer, dewijl wij voorheen
(over 1 KON. X. 22.) beloofden, over den olie-
fant, die in den Bijbel voorkomt, van welks tan-
den, ofte het ijvoor, daar gehandeld is, ook na-
der te zullen handelen, waartoe hier de bekwaame
plaats en gelegenheid is.

ONDER de voorstanders van dit gevoelen, 't gee-
ne wij niet ontveinzen kunnen, voor ons het aan-
neemelijkst te zijn, vinden wij COCCEJUS, in
Lexic. & Comment. in h. l. FRANTZIUS, *De Ani-*
malibus Sacr. P. I. c. 4. SEB. SCHMIDT, in *h. l.*
CALMET, SANDER in de *Inleiding*, p. 87. en de
Aanmerking op deeze plaats, p. 281. die schrijft,
dat niemand, die de beschrijving van dit dier met
de natuur vergelijkt, dit zal kunnen ontkennen:
HEZEL over deeze plaats: PANZER in zijne 126ste
Anmerkung zu NELSON, l. c. KLINKENBERG, die
onze Bijbel-kant-tekeningen aanhaalt, en dit het
meer algemeene gevoelen noemt: TIJDEMAN, die
dit het waarschijnlijkst, eenvoudigst en gemeen
gevoelen noemt, in de *Aanmerkingen op SHAW*,
l. c. bl 95. En hiervoor verklaarden zich ook de
Heeren SCHULTENS en MICHAELIS.

§. III.

DE laatstgenoemde doorluchtige Schrijver heeft
in

TÖE in zijne *Aanmerkingen op zijne Overzetting van GIFT*. JOB, 'er op dien trant als SCHEUCHZER hier volgens deszelfs onderstelling, over geschreven. En deeze oordeelden wij niet ongepast, om ze hier mede te deelen, en tusfchen beiden het één en ander, dat ons voorkomt, tevens aan te merken: — na alvorens met een woord gezegd te hebben, dat de geleerde TH. HASÆUS van oordeel was, dat alles, wat van den *behemoth* gezegd word, zeer wel op de *manathi*, anders *lamantin*, ofte zee-koei, toepasfelijk is, *Sylloge Disfertat. Disf. IX. p. 584. fqq.* — Insgelijks, dat de naam van den oliefant bij de Hebreëen, die in hunne taal geen eigen naam voor dit dier fchijnen gehad te hebben, oudtijds fchijnt geweest te zijn קהב, *kahab*, van waar, bij eene zamenftelling, met uitlaating der eerfte letter, de naam van het *elpen-been*, שנהבים, *fchenhabbin*, uit *fchenkahabim* veellicht, ontftaan is. En ook deezen naam *kahab* leidt BOCHART, *Hieroz. P. I. L. II. c. 23.* uit de Arabifche taal af, in welke die zou te huis behooren — (Dus dagt ook FABER, *Archæologie der Hebr. p. 402.* nopens deezen, en den naam *sandapil*, volgens de verklaringen van DAMIR, GOLIUS en CASTELLUS: en dat, dewijl dit dier in Paleftina niet inheemsch was, men ook een uitheemschen naam van het zelve gebruikt had.) Hij meent ook, dat de naam van den oliefant, bij de Ethiopiërs, Egiptenaars en tot aan het uiterfte van Indië zelf, geweest zou zijn פיל, *pil*, dien MICHAELIS, *Oriëntalifche Biblioth. VIII Th. p. 223.* mede voor
een

een Arabifchen naam houdt, en oordeelt, dat, ^{TOR-}
 dewijl die in den Bijbel nergens voorkomt, den ^{GIFT.}
 Afschrijveren overzulks ook onbekend was, uit on-
 ze plaats, vs. 15. tufchen de woorden *יָבֵשׁ* en *רִצְוָה*,
 alwaar hij zou geftaan hebben, zou weggelaaten
 of overgeflagen zijn. Dus fchreef hij ook hier,
 gelijk wij vervolgens zien, en in zijne *Supplem.*
ad Lexic. Hebraic. p. 156. — Ten minften
 het woord *behemoth*, 't geene anders in 't gemeen
 slechts *dieren*, en wel in 't bijzonder tamme en
 laft-dieren betekent, kon hier, zijns oordeels het
 onderwerp in dit verhoog niet zijn; dewijl het,
 naar zijne gedaante, in 't vrouwelijke geflacht en
 het meervouwig getal behoort (*plurale foemiv.*),
 en echter alle de gezegden in het mannelijk ge-
 flacht en het enkelvoudig getal vervolgens uitge-
 drukt worden: waarom 'er niets natuurlijker is,
 dan aan eene uitlating van het woord *pil* hier te
 denken; wanneer alles wel vloeit, en geregeld
 naar het taal-gebruik zamenhangt — Voorts
 vindt men de verſcheidene naamen van den oliefant
 opgegeven en opgehelderd door J. P. CASSEL,
Symbol. literar. T. I. p. 136. ſqq.

§. IV.

„ Dit verhoog over den *behemoth*, ſchrijft de
 Hr. MICHAELIS, is den lezeren van het *Boek van*
JOB wel eens aanftootelijk, of ten minften als zon-
 derling, en tevens onaangenaam voorgekomen.
 't Is ook niet vreemd, dewijl men in het Duitsch
 zich door eenen geheel onbekenden naam, *behe-*
moth, verrast vond, bij welken men niets kon den-
 VII. Deel. li ken,

TOE-ken, of ook wel een louter verdichtfel, een dier,
 GIFT. nergens op den aard-bodem voorhanden, eene
 Joodsche fabel, een wangedrogte het geene men in
 een mijftieken zin beschouwen moest, of veellicht
 ook wel den duivel zelve zich verbeeldde.”

„ Uit het geheele beloop der beschrijving blijkt
 dit ondertusfchen klaar, dat daarin de oliefant be-
 doeld zij: 't zij, dat die zelve *behemoth* (welk
 woord anders in 't gemeen *dieren* betekent) gehee-
 ten hebbe: of dat deszelfs eigenlijke naam in 't
 begin van het tweede lid van vs. 15. oorspronge-
 lijk geweest, dog uit den tekst van dit over-oude
 boek weg geraakt zij. In het laatste geval zou het
 begin der vertaaling aldus moeten zijn:

*Zie! de dieren, die Ik nevens u gemaakt heb,
 de oliefant eet, als een rund, gras en kruiden.*

(Op die wijze zegt ook SCHULTENS, dat alle de
 gezegden in het geheele beloop van dit vertoog
 met meer recht en kracht op den oliefant, dan op
 het nijl-paard, pasfen: terwijl de zaaken, die
 daarop niet fchijnen te plooijen, aan onze onkun-
 de, 't zij nopens de taal, of omtrent dit dier,
 zullen moeten toegefchreven worden. Ook gaat
 hij bij de ftukken het na, om uit alle de bijzonde-
 re deelen van dit voorftel zijn pleidooi ten voor-
 deele van den oliefant op te maken, en te voldin-
 gen, *Comment. in h. l. p. 1164. fqq.* — Dus
 fchreef ook SANDER, l. c. p. 88. dat uit alle de
 eigenschappen, die nopens dit dier hier getekend
 zijn, zeker genoeg blijkt, dat men aan geen an-
 der,

der, dan aan den oliefant denken moete — dat Job Toe-
 'er kennis van kon hebben, dewijl dit dier in Asië ^{GIFT.}
 en Afrika zoo bekend en veel te vinden was —
 dat het rivier- ofte nijl-paard hier niet kon in aan-
 merking komen, dewijl het zelve voor het groot-
 ste der dieren niet kan gerekend worden, maar bij
 den *rhinoceros* en oliefant, onder de land-dieren
 verre moet onderdoen: dewijl het geen sleuf heeft,
 die hier uitdruklijk vertoond word: dewijl het geen
 onschadelijk en zagtaartig dier is, maar in tegendeel
 in Egipte en Asië den inwooneren veel nadeel
 doet; vaak in ééne nacht de rijst- en andere plan-
 taadjen verwoest, op menschen zelf aanvalt, en
 den ongelukkigen, die het zelve onvoorzichtig te
 nabij komt, vaak slechts in twee stukken bijt, en
 in twee beeten opflokt: waarom ook dit dier van
 de menschen, zoo veel mogelijk vervolgd en ge-
 dood word. Het nijl-paard, ofte de rivier-os zou
 hier bij gevolge in dit vertoog kwaalijk eene goede
 figuur kunnen maken, p. 90, 91. — En HAS-
 SELQUIST, *Reize na Palestina*, II D. bl. 18. ge-
 tuigt, dat het rivier-paard een onverzoenlijken haat
 heeft tegen de krokodillen, doodende allen, wel-
 ken het aantreft: en dat het in ééne uur een gansch
 veld met klaver en tarwe bezet, vernielt, en bij
 zijn te rug gaan niets groens overig laat. Dit nu
 verschilt ook veel van de trekken, die 'er van ons
 dier in dit vertoog getekend staan.)

§. V.

„ DE *oliefant* verdient, boven alle andere die-
 ren, eene beschrijving, wanneer de Macht van

TOE-den Schepper uit de grootte van deszelfs werken
GIFT. zou geprezen worden. Dan dit is hier het naaste en onmiddellijk oogmerk in dit vertoog niet; maar hij word voornaamelijk hier als een voorbeeld aangehaald, waaruit het blijken zou, dat God de weerd zoodanig wist te regeren, dat zelf de grootste sterkte van het ééne dier niet gevaarlijk wierd voor de anderen. Bij aldien een dier van zulk eene grootte en geduchte sterkte, van zulk eene bekwaamheid, om zijne vreeslijke sleuf te gebruiken, als de oliefant bezit, tevens een vleesch-vreetend, of grimmig, wreed en schade-lijk dier ware: wen het b. v. de maag van een leeuw, de wreedheid van zoo veele roof-dieren, dien onverbeterlijken inborst der grootere aapsoorten had, die zich verheugen in het nadeel, 't geene zij anderen aandoen, enz., dan zouden de overige schepselen, menschen zoo wel als dieren, voor zulk een vreeslijkst monster niet veilig kunnen zijn. Maar de schepper bepaalde, dat alle deeze hoedanigheden van den oliefant onschadelijk zijn zouden; naardemaal Hij hem niet het vleesch van andere dieren, maar kruiden en boomvruchten tot spijsz bestemde, en tevens dien zagten aart hem gaf, dat hij, ongetergd, niemand, zelf het kleinste dier niet, beledige. En dit behoort nu juist mede tot de vraag, of Job het zich zoude durven aanmaatigen, om de weerd te regeren? Of hij wel de middelen zou geweeten, en het vermogen gehad hebben, om zulk een reuzen-geslacht, als de oliefanten zijn, zoodanig onder bedwang te houden, dat het niet geheele ge-
westen,

westen, in welken het woont, tot woestenijen Toe-
make? Dit doet de Schepper door twee natuur-GIFT.
lijke instinkten zoo volmaakt, dat geen ander
scheppel reden heeft, om over den olifant klaag-
achtig te vallen.”

„ In de geheele beschrijving vind ik geen enkel
woord, 't geen op zulke olifanten zou zien, die
ten oorlog afgerecht zijn. Dit moet, bij gevolg,
in de tijden, toen dit Boek geschreven wierd, nog
niet in gebruik geweest zijn: en zelf dit stil-zwij-
gen is een inwendig ken-merk en bewijs der hooge
oudheid van dit Boek.”

(HOEWEL ongetwijfeld na de tijden, in welken
dit Boek geschreven is, heeft men echter al vroeg
onder de Indiaanen het gebruik der olifanten in
den oorlog ingevoerd. ARISTOTELES en PLINIUS
gewagen hiervan: Porus, een Indiaansch Koning,
stelde tegen Alexander 85 van deeze beesten te vel-
de, bij zijne heir-macht, terwijl deeze ook met 30
voorziën was, CURTIUS, L. VIII. c. 13. Bij
ARRIANUS, *De Exped. Alexandri*, L. V. word
echter het getal der olifanten in het heir van Po-
rus op 200 begroot. En zedert die tijden hebben
de opvolgers van Alexander doorgaans van deeze
dieren zulk een gebruik gemaakt: gelijk men in de
Boeken der Makkabeën vaak aangetekend vindt.
En de Romeinen stonden niet weinig bedremmeld
en bevreesd, toen ze in den oorlog met Koning
Pijrrhus, ook tegen zulke vervaarlijke, en een
verschriklijkst geluid makende beesten te strijden
hadden, BOCHART, l. c. c. 25. — Dat ze ook

TOE- nog in Indië tot den oorlog, en voornaamelijk van
 GIFT. den grooten Mogol gebruikt worden, terwijl ze
 geen letfel hebben van musket-kogels, en men op
 hunnen rug een kanon planten en afschieten kan,
 van omtrent 5 voeten lang, schietende kogels van
 5 of 6 pond, bericht HOUTTUIJN, *Natuurk. Hist.*
 I D. I St. bl. 428.)

§. VI.

„DIEN *ik nevens u geschapen heb*, vs. 15. De
 zin hiervan is niet slechts: Ik heb hem, zoo wel
 als u, geschapen, en gij beide zijt een werk mij-
 ner handen. Maar: Ik heb hem zoo geschapen,
 dat hij met u zamen het aard-rijk bewoonen, en
 gij nevens hem veilig zijn konde. Bij aldien de
 oliefant niet die milde en zagtaartige eigenschap-
 pen had, welken ik boven vertoonde, dat 'er zich
 menschen konden ophouden in die landen, alwaar
 ze eenen zoo ongelijk sterkeren, zijne sleuf met
 zoo veel bekwaamheid gebruikenden, vijand zoo
 nabij hadden, en die nog zoo veel te meer te vree-
 zen ware, naar maate hij in verstand zoo veel na-
 der aan den mensch komt. Dan de onnavolgbre
 Maker der natuur heeft dit alles zoo getemperd,
 dat de maatichappij der scheepselen kon staande blij-
 ven, en dat de menschen konden leven en verkeer-
 en in een land, alwaar zich ook oliefanten op-
 hielden.”

„GELIJK *een rund, vreet hij gras en kruiden.*
 Het vleesch is in 't geheel de kost niet van den
 oliefant, zelf niet gedurende den staat van zijne
 wildheid, maar kruiden, wortelen, graanen (want
 hij

hij bezoekt niet zelden de akkers, welken hij komt Toe-
afweiden,) de vruchten van zekere boomen, bla-^{GIFT.}
den, zomtjids de jonge takjes, of ook wel eenig
week hout van de boomen. En juist dit is eene
zeer gunstige voorzorg van den Schepper, den oor-
sprong der natuur. Want hoedanige dieren, en
welke zouden 'er wel bestaan en zich beveiligen
kunnen, tegen een vleesch-vreetend dier van die
grootte, het geene ook naar maate van zijne mon-
streuse grootte zoo veel voedsel noodig heeft. Men
rekent, dat een oliefant in eenen dag wel 150
pond gras verteert."

(Het gewoone voedsel der oliefanten is gras en
andere groente, die zij affcheren, gelijk de osfen.
Kruiden, die hoog op gefchoten zijn, en op vette
plaatfen groeijen, beminnen zij zeer. Hierom
ontbreekt het hun aan de kanten der rivieren en
moerasfen zelden aan hunne kost. De wortelen
van den Indifchen vijge-boom, allerlei foorten van
vruchten, inzonderheid de kokos-nooten strekken,
onder andere dingen, hun tot eene begeerlijke spi-
ze. Inzonderheid zijn ze zeer verflingerd op een
zekere plant in die landen, dragende bloemen als
zwarte roozen, en van een sterken reuk. Hun
gewoone drank is water, 't geene zij echter,
waarschijnlijk door eene ingeving der natuur, om
het ongedierte, dat 'er in mogt zijn, te verjagen,
met de pooten eerst troebel maken, HOUTTUIJN,
l. c. bl. 436. — Ook drinken ze wel, schrijft
SANDER, bl. 281. bier, wijn, brandewijn, arak,
enz. De geene, dien ik den 7 Oct. 1775. te Kas-

TOE-
GIFT. fel zag, kreeg dagelijks een bond hooi, 28 pond
brood, en 4 maaten (*metzen*) geele raapen. Dien
ik in de Koninglijke menagerie te Versailles 1777.
zag, kostte slechts aan onderhoud, dagelijks 6
livres. Men rekent dat hij elken dag een centner
noodig heeft.)

§. VII.

„ZIE, welke sterke lendenen! en hoedanig een
vermogen de verborgene deelen onder zijnen buik
hebben! vs. 16. Onder de verborgene deelen van
zijnen buik versta ik de leden, noodig tot voort-
planting van het geslacht. Veellicht zou men de
uitdrukking van geheime of verborgene deelen voor
onbekwaam keuren, en *schaam-deelen* wil men ook
niet gaarne zeggen. Dog ten aanzien van den
oliefant word die uitdrukking wel te recht en zeer
eigenlijk gebruikt, en ze strookt met deszelfs na-
tuur en geaardheid. Want dit is juist eigen aan
den oliefant, die zelf een sterker en onverwinne-
lijk gevoel van schaamachtigheid heeft boven de
menschen. Nooit zal hij zich paaren, t'en zij hij
volstrekt alleen is. En hierom zijn ook de Na-
tuur-kundigen niet in staat, om van de paaring van
dit dier eenige naricht te geven; dewijl nog nooit
eenig mensch ze gezien heeft. Men verhaalt, dat
hij zeer wraakzuchtig zij, wen hem iemand daar-
bij beghuuren wilde: men geeft ons ook geen voor-
beeld van zulken, welken het ooit gelukt is, dat
ze hem in deezen bedrogen, of op die handeling
betragt hebben. Men vangt hem juist in den
brons-tijd, wen hij zwoegend na het wijfje hijgt.
Maar

Maar zoo draa hij zich ontdekt ziet, vergaat hem ^{TOEGIFT.} alle liefde, en verandert zich in eene hevigte verwoedheid tegen zulken, die hem daaromtrent bespieden wilden. Zijne schaamachtigheid gaat zoo verre, dat de tam gemaakte oliefanten nooit hun geslacht voortplanten; dewijl ze, alhoewel men ze ook alleen laat, echter schijnen te vreezen, dat ze mogelijk onder het oog van menschen zijn. Zij voelen wel deeze drift in hunnen brons-tijd zeer sterk, en hiervan is ook die dulheid, in welke de tamme oliefanten zomtjids vervallen; maar de Oosterfche Koningen, die tamme oliefanten bij honderden en duizenden bezitten, hebben zoo veel toefstel wel gemaakt, ten einde dit dier de voldoening aan zijne drift genieten kon; dog nooit is het geschied, uit vreeze voor getuigen. Bij gevolg is 'er nooit nog een oliefant tam geboren, maar alle zijn ze eerst in den staat der wildheid gevangen, en daarna getemd. Nopens een beest, welks schaamachtigheid zoo onverwinnelijk is, dat ze zelf de hevigte, en tot dulheid vaak uitspattende, drift opweegt, zal men nu wel die uitdrukking van *geheime deelen* niet berispelijk, maar in tegendeel als een onderscheidenden trek in deeze uitbeelding vinden, en gelden laten."

(MEN zal, dit zoo zijnde, aangaande hunne voortteeling den tijd der dragtigheid, bij zommigen op 18 maanden, bij anderen op 2 jaaren aangegeven, weinig zekerheid hebben. Dus zal men ook op dat zeggen der Ouden geen staat kunnen maken, dat ze achterwaarts wateren, en achter-

TOE-waarts paaren, alhoewel het van PLINIUS be-
 CIFT. weerd, van anderen ook geloofd en overgeschre-
 ven is — De Hr. CAMPER, die 1774. een man-
 nekes oliefant ontleed, en de beschrijving daarvan
 medegedeeld heeft, (zie deszelfs *Kleinere Schrif-
 ten* 8. Leipzig 1782 p. 50—93.) vond het teel-lid,
 de zaad-ballen, zaad-leiders, de *prostrata*, enz.
 even als bij andere dieren liggen, en de bijzondere
 spieren van dit lid vond hij ook zoodanig, dat uit
 derzelver maakfel en beloop de natuurlijke wijze
 van werking blijken kon, en dit dier geenzins
 achterwaarts, maar voorwaarts zijn water liet, en
 zich paarde. Dit eerste had de Hr. VOSMAER als
 ooggetuige bericht, en het laatste had tevens reeds
 ARISTOTELES zeer duidelijk geschreven, *Histor.
 Animal.* L. V. c. 2. Zoo dat het te verwonderen
 zij, dat zelf een BLAIR en DU VERNOS, die 'er
 ontleedkundig over schreven, en DE BUFFON, die
 echter zonder onderzoek op eene enkele gisfing
 slechts voortvoer, deeze oude dwaaling nog over-
 nemen! p. 70—73.)

§. VIII.

„HOEDANIGE sterkte nu de oliefant in zijne
 teel-leden bezitte, zal men, alhoewel hem nie-
 mand op het gebuik van dezelve ooit betrapt,
 uit deszelfs grootte lichtelijk kunnen besluiten.
 Bij de ontleding van een oliefant vond men, dat
 deszelfs mannelijk lid zeven voeten lang, derde-
 half voeten in den omtrek, en tachtig ponden
 zwaar was. Men wil wel zeggen, dat hij geen
 groo-

grootere roede, dan een paard, hebbe, dit kan nu TOEGIF- ook wel volkomen zeker zijn, wanneer men de- GIFT. zelve aanmerkt, zoo als ze, buiten den brons-tijd, aan den levenden oliefant zich voor het oog vertoont; dan bij de ontleding van dit dier heeft DU VERNOIS ze dus bevonden, als ik 'er van gemeld heb. Dit is nu wel, in vergelijking met de overige grootte van dit beest, niet overmatig, onder-tusfchen echter zoo veel meer dan bij andere die-ren, dat het wel eene plaats verdiende onder het geene hier, aangaande de grootte van den olie-fant, gezegd word."

(DIT bericht van DU VERNOIS word van den Hr. CAMPER ook medegedeeld, die 'er tevens bij-voegt, dat dit teel-lid dicht bij het fchaam-been af-gesneden, en het dier slechts elf jaaren oud ge-weest was — En dat die Schrijver overzulks ARISTOTELES met grond heeft tegengesproken, wen deeze het teel-lid van den oliefant, als aan dat der paarden evenaarend, klein, en niet even-redig met de overige grootte befchreef. p. 72.)

§. IX.

„ Hij *zwenkt* zijne *fleuf*, die aan cederen even-aart: de zenuwen zijner *fchenkelen* zijn door elkan-der *gevlchten*, vs. 17. Het woord in den grond-tekst hier gebruikt, betekent anders wel door-gaans den *staart*; dan naardemaal die in den olie-fant geheel niet aanzienlijk, en omtrent derde-half of drie voeten slechts lang is:”

(OMTRENT den *staart* van den oliefant fchrijft echter

TOE-echter de Hr. CAMPER, p. 56, 57. dat die zeer
 GIFT. lang en rond is, en op zijn uiterste einde eene
 platachtige gedaante heeft, die van weinigen op-
 gemerkt is. De randen van dit platachtig einde
 zijn met lange borstels voorzien, dog zoo, dat de
 geene, die langs den eenen rand zijn, driemaal
 hooger loopen, dan die langs den anderen na bui-
 ten gekeerden zijn. Zoodanig was ook de staart
 van den oliefant, die 1769. op het *kleine Leo* was:
 insgelijks van dien zeer jongen opgestopten, die
 in de verzameling van Naturaliën te Leiden te zien
 is. 't Is overzulks eene dwaaling, wen PLINIUS
Hist. Natur. L. VIII. c. 10. schreef, dat ze ge-
 heel geen borstels hebben, ook niet eens aan den
 staart, om de kwellende muggen daarmede te kun-
 nen afweeren: 't geene ook HARDUIN zoo opvat,
 als of de staart daartoe te kort ware. Want de
 staart loopt tot aan de versenen van dit dier, en
 deeze zijn zeer laag aan den grond, zoo dat de
 kwast bijkans aan den grond raakt. Dog bij de
 meeste oliefanten zijn die haren afgewreven; al-
 hoewel ik derzelver wortelen in den geenen, dien
 ik ontleedde, duidelijk in hunnen loop zien kon.
 Dit lichte afwrijven der haren, 't geene ik ook in dit
 beest 1773. in October te Harlingen zag, is waar-
 schijnlijk de oorzaak, dat PLINIUS, gelijk mede an-
 dere van oudere en nieuwere Schrijvers ook den
 oliefant als zeer kort van staart en zonder hair-
 bosch voorstellen — Ook geeft HOUTTUIJN bl.
 442. dit bericht. Zij hebben een staart, die zoo
 lang is, dat hij bijna tot den grond reikt, van
 ge.

gedaante als een osfen-staart, welken deeze bees-^{TOE-}ten geduurig bewegen en slingeren, even of ze de ^{GIFT.}vliegen verjagen wilden. Aan het end van deezen staart zijn eenige haren, waarvan de Indiaanen, wanneer zij 'er witten onder vinden, veel werks maken, om zich te versieren, enz.)

„DEWIJ ook de overige dieren, aan welken de andere Uitleggers hier denken, b. v. het rivierpaard, even zoo weinig een staart van eenige uitstekende grootte hebben, zo schijnt het, dat de Hebreën de sleuf met deezen naam betekend hebben. En dewijl dit een lid is, alleenlijk eigen aan den oliefant, een lid, 't geen andere dieren met hem niet gemeen hebben, zo geeft ieder volk daar aan eenen naam van, en naar maate het dit gedeelte aan ons beest vergelijkt met, het een of ander lid van de overige dieren. Dus b. v. noemt men het den arm, of de hand van den oliefant, en zelf ons Duitsche woord *Rusfel* is eene oneigenlijke uitdrukking, van een in de natuur geheel enkel werktuig onder de oogen ontleend, waardoor de scherpfte reuk en het fijnste gevoel vereenigd worden. 't Geene wij dus *Rusfel* in andere dieren noemen, dat is niet dit lid in den oliefant, waarvan wij thans spreken. Dit dient den oliefant tot dezelfde diensten, tot welken wij menschen de handen gebruiken: hij kan het langer maken en inkorten, zwenken, buigen en stuuren werwaarts en zoo als hij wil. En dit *zwenken* of buigen word hier gemeend, en wegens zijne grootte word dit lid bij een ceder-boom vergeleken.”

TOEGIFT. (NOPENS de *steuf*, tromp ofte snoet schrijft HOUTTUIJN bl. 439. Zijn neus is groot, en zoo lang uitslekende, dat hij aan den grond raakt. Dit lichaams-deel word de *tromp* genoemd, is vleeschig, peesachtig, hol als een buis, ten uitersten buigzaam, en tevens zoo sterk, dat het dier zich daarvan bedient, om de stammen of takken van zwaare boomen te omvatten, uit den grond te rukken, of af te breken, om zich den weg te baanen door dichte bosfchen. Het gebruikt dien ook, om zwaare lasten van den grond op te lichten, en die te dragen, of op zijn rug te laden. Door deeze buis haalt het adem, en riekt het: in één woord, het is een verlengde neus, wijder aan 't begin, dan in het midden, en heeft aan 't end eene foort van beweeglijken vinger, die de opening fchijnt in twee deelen te fcheiden, of ze bijna geheel te kunnen fluiten. Dit lid is den oliefant volftrekt noodig tot het leven, om, behalven de adem-haaling, alles aan den mond te brengen, 't zij droog of nat; dewijl hij niet den kop onmogelijk zoo laag kan bukken, om iets van den grond af te raapen, of het kruid met den bek aftefcheeren: en dit is de rede, dat hij, wen zijne tromp is afgehakt of afgefcheurd, van honger fterven moet — En bl. 448. meldt hij, dat dit lid in een dood dier bij de Franfche Akademiften 5 voeten en 3 duimen lang, en dezelfs dikte aan de wortel van 9, en aan het end van 3 duimen bevonden was.

Dir, in zijne gedaante en maakfel zeer bijzondere

dere lid van den oliefant beschrijft SANDER l. c. Toebij-
 kans op dezelfde wijze, als een verlengden ^{GIFT.}
 neus, het werk-tuig van den reuk, die in dit dier
 zeer fijn is, van het gevoel, 't welk zeer teder is,
 tevens om daarmede, als met eene hand of vin-
 ger, hoedanig die uiterste lap aan het zelve is, al-
 les, grooten en kleine dingen, aantevatten, te be-
 tasten, uit te zoeken, zamen te pakken, wegte-
 werpen, enz. - - - Daarmede maakt het al zijne
 spijs tot kleine beetten, en steekt ze broks-wijze
 in zijn mond: het is dus zindelijk in zijn eeten:
 zijn drinken vat hij ook eerst met die sleuf, en
 giet het vervolgens zich zelve in den mond - - -
 Dit lid heeft zoo veele spieren, trekkers en zenu-
 wen, dat het op twee derde kan ingekort, weder-
 om uitgerekt, recht uit verlengd, opgeheven,
 krom gebogen, nedergelegd, kort om tot allerlei
 mogelijke bewegingen met veel gemak en vaardig-
 heid gebruikt kan worden: amandelen, roosjes,
 vijgen, enz. iemand uit den zak, of uit de ving-
 ren kan krijgen. Zonder knars- of andere beende-
 ren, enkel door eene menigte van dicht zamen
 gedrongen spieren, peezen, zenuwen en membra-
 nen geschieden alle deeze bewegingen. Van dee-
 ze spieren lopen zommigen in de lengte, andere
 dwars, evenredig met de buitenste huid: en zoo
 word die sleuf verlengd of verkort, en echter niet
 vernauwd, ten einde de adem-haaling onbelem-
 merd blijven kunne. De Reizigers verhaalen van
 oliefanten, die met hunne uitgestrekte sleuf 25
 voeten lang waren. Wegens de grooten menigte
 van

SIE OVER DEN BEHEMOTH.

TOE-van zenuwen aan dit deel, moet dit beest daarin
GIFT. wel eene bijzondere sterkte, en een zeer fijn ge-
voel hebben.

VAN de spieren en trekkers in dit deel meldt ook
de Hr. CAMPER ontleed-kundig, en beschrijft der-
zelve oorsprong, loop en uiterste einde, met we-
derlegging van de misvattingen door anderen daar-
omtrent opgegeven, p. 73—75. En zegt wijders:
wanneer GALENUS *Adm. Anat.* L. XVII. p. 221.
bericht, dat die sleuf twee buizen hebbe, waar-
van de eene na de hersenen, en de andere na den
mond loopt, moet dit zoo verstaan worden, dat
de *sinus frontales* ééne opening hebben, die na het
neus-hol, en eene andere, die na den mond loopt
— ARISTOTELES beschrijft dit lid als knars-
beenig; dit is echter zonder grond, want het is
geheel vleeschig — Van buiten heeft het eene
wormachtige gedaante, dog het is zoo sterk, en
met zulke knobbeltjes niet bezet, als PERRAULT
het zelve getekend heeft — SEBA heeft het be-
schreven, als of het slechts ééne opening had; dog
dit loopt aan tegen het algemeene gevoelen, en
zie hier den grond der dwaaling: Die twee bui-
zen loopen niet tot aan den rand uit, maar derzel-
ver midden-schot verliest zich reeds van binnen.
Dus is het mogelijk, dat deeze opening in deszelfs
jonge dier zich slechts enkel en niet als dubbel
vertoond hebbe: te meer, dewijl de rand der
snoet in geest van wijn bewaard, en daardoor
meer zamengetrokken was.)

§. X.

TOR-
GIFT.

„ZIJNE beenderen zijn meester-ftukken van koper, ja als of ze uit ijzer gefmeedt waren, vs. 18. Het oogmerk is hier, om de fterkte der beenderen van den oliefant te prijzen, die fchijnen als of ze uit metaal, d. i. koper, of ijzer gemaakt waren.”

(HIER laat zich miffchien een onderscheid maken tuffchen de beide gebeente-naamen, die hiet voorkomen, **קופר** en **ברז**, zoo dat het eerfte op de kleinere, het laafte op de grootere beenderen zou zien. SCHULTENS heeft dit onderscheid in zijne vertaaling uitgedrukt, en van anderen is het ook opgemerkt. GROTIUS verftond onder den eerften naam bijzonder de tanden en zulke beenderen, die door hunne holte als pijpen, buizen en gooten waren aantemerken, gelijk b. v. de fchenkel-beenderen: en bij den laaften naam zou men dan aan het bekkeneel, de kaak-beenderen, enz. kunnen denken. De eerften worden in den tekst ook genoemd **קופרין**, *koperen gooten*, buizen, pijpen, en de laaften vergeleken bij **קטיל**, *ijzeren handboomen*, liever gefmeedde, geflagene ijzeren plaaften — De dicht- en hardigheid nu der tanden, voornaamelijk van die lange, uitftekende, de houwens genaamd, van welken men het ijvoor heeft, is bekend genoeg. Het bekkeneel en kaak-beenderen, fchoon met hunne holten voorzien, en als uit op elkander gelegde plaaften, of tafels, die tuffchen beiden haare openingen hebben, beftaan-

VII. Deel. kk de,

TOE-de, zijn echter zeer dikke en zwaare beenderen. GIFT. De dikte der wanden aan het voor- en achter-hoofd is van 7 of 8 duimen, aan de zijden half zoo veel. Het bekkeneel weegt wel eens 300 pond. En de voeten, die als dikke, plumpe zuilen schijnen, moeten, gelijk de beenderen van dit dier in 't gemeen, wel hecht, dicht, vast en sterk zijn, om zulk een grooten en zwaaren vleesch-berg te kunnen dragen en steunen. CAMPER, p. 83. HOUT-TUIJN bl. 446. SANDER l. c.)

§. XI.

„ Hij is een eersfeling van Gods werken
 Zonder juist aan het Boek van Job te denken, of deze, van den oliefant handelende plaats te verstaan, is juist deze gedagte van zelve veelen, die de natuurlijke historie geschreven hebben, uit de pen gevloeid. En het is om deze twee reden, dat men den oliefant als het uitmuntendste onder de dieren heeft aangemerkt: dat hij aan den éenen kant zoo bij uitstek groot en sterk van lighaam, met eene groote bekwaamheid, om van zijne sleuf gebruik te maken, voorzien, en dus doorgaans voor alle andere dieren onverwinnelijk is — en aan den anderen kant, dat hij zoo nabij aan den mensch ten aanziene van verstand en vernuft komt: en deze zijne schranderheid niet gepaard gaat met eenige arglistigheid, maar met eene soort van zagtaartig- en grootmoedigheid. Stukken, die men nader uitgevoerd vinden kan in het XI Deel der Natuurlijke Historie van den Graaf DE BUFFON; werwaarts ik mijne weetgraage Lezers wijzen moet.” (DE

(DE grootſte oliefanten in Siam zijn tot 12 voeten hoog: die te London ſtierf, was 10 voeten lang, 9 voeten hoog, en had den omtrek van zijn buik van 14 voeten: in Petersburg was 'er één van 14 voeten lang: zommige hebben een rug ter breedte van 5 tot 8 voeten. In Indië, zegt men; zijn 'er van 15 tot 20 voeten hoog; hoewel de voet-maaten ook zeer ongelijk zijn zullen. Het komt echter zoo zeer onwaarfchijnlijk niet voor, wanneer men indenkt, dat 'er zomtijds oliefants tanden van 8 tot 10 voeten lang, en 100 tot 200 ponden zwaar gevonden worden. Van een ver-vaarlijk grooten dooden oliefant, 1598 op de kust van Guinée door den Scheeps-kapitein *Van der Hagen* en dezelfs reis-genooten, gezien, en, als of het een huis ware, beklommen, tot verwondering van allen; zoo dat, offchoon de Mooren reeds eenige honderden van ponden 'er van hadden afgehaald, men het echter naauwelijks aan den grooten romp zien kon; verhaalt ook CAR. CLUSIUS *Cur. poster.* p. 127. — De zwaarte van het dier rekenen zommige op 3500, zommige op 4000 pond; hoewel die ook, naar de grootte en plaats, daar ze vallen, verschillen zal — Aangaande de ſterkte vindt men bericht, dat dit dier 1200, 1500 tot 2000 ponden dragen, en met zijnen tromp alleen wel 200 ponden ophieven kan. Zie HOUTTUIJN en SANDER.

TEN aanziene van het vernuft van dit dier in 't verſtaan wat men hun zegt, hunne oplettenheid op 's menſchen gebaarden, de gezeglijkheid en

TOEGIFT. gehoorzaamheid aan hunne oppassers, wier kijvende stem en zweep het zelve kan doen trillen en beven, hun sterk geheugen van bewezen weldaaden, of aangedaane tergingen en beledigingen; daarvan vindt men veele berichten, welken uit BUFFON grootendeels verzameld zijn bij BOMARE op dit artikel. En in de *Algem. Vaderl. Letteroeff.* VII D. No. II. *Mengelw.* bl. 475. word van een oliefant, die den Hr. Hastings had toebehoord, gemeld, dat die zijnen oppasser ontlopen was, dog na omtrent 12 jaaren in de boschen zich opgehouden te hebben, bij gelegenheid van eene jagt op wilde oliefanten, zijnen oppasser herkende, drie *salams*, ofte groeten gaf, door zijnen snuit in de lucht te steken, ook nederknielde, en hem op zijnen schoft nam — Wij zullen hier alleenlijk het geene de Hr. SANDER, p. 89. om ons dier van deeze zijde te vertoonen, in 't korte opgeeft, bijvoegen. Dit dier, zegt hij, behoeven de menschen even zoo weinig, als andere kleinere dieren, te schroomen. Want het komt, ten aanzien van het verstand, nader aan ons, het is op alles oplettend, het onderscheidt alle soorten van handelingen, het houdt zijnen weldoener in een dankbaar aandenken, het neemt voor lief, dat men het van zijn vaderland verwijdere, in ketenen en banden legge, het trilt voor de zweep: des winters kan het met eene door kunst gemaakte warmte, hoe zeer die ook tegen deszelfs naturel moge zijn, zich behelpen: het vernedert zich niet, gelijk een speelzuchtige aap tot laagheden,

kinder-

kinder-spel, of een belachelijk nabootsen van onze Toehandeligen; maar laat in al zijn doen en houding ^{GIFT.} grootheid, deftigheid, en eene soort van welvoegelijkheid blijken: en zal alleenlijk den geenen, die hem met gekkernijen en bespottelijke beledigingen tergt, en vergeet dat hij ook vergramd en toornig worden kan, op zijnen tijd, zijne wraak wel krachtig doen voelen, en de aangedaane verongelijkingen betaald zetten — Dit hebt Gij, onze goedertiere God, en Schepper der wereld! Gij alleen hem geleerd! Wij zouden het voor lief hebben moeten nemen, indien Gij hem even zoo woedend, als groot en zwaar, gemaakt had. Uwe is de aarde, de menschen, de dieren, de vischen, de planten, de boomen zijn Uwe. In Uw licht, dat de geheele natuur bezielt, en leven geeft, verheugt zich de oliefant, en het insect, het geene hij van zijne rust-plaats wegademt. Alle Uwe werken zijn goed, en roepen luidkeels, dat ze van U zijn. Groot zijt Gij, voorwaar, in wijsheid en weldaadigheid.

EN het is hier aanmerklijk, dat tusschen het hersfen-gestel van dit dier en dat der menschen eene zoo groote overeenkomst ontdekt word. De holten der hersfenen, zegt de Hr. CAMPER, zijn zeer gelijk aan die van den mensch, insgelijks de *plexus choroidei*, de *crura fornicis*, de *ventriculus tertius* en *quartus*. Ik stond verbaasd, toen ik zulk eene overeenkomst vond tusschen de *glandula pinealis*, de *nates* en *testes* van dit dier, en 't geene in onze hersfenen is.

TOEGIFT. Om beiderlei reden, of van het uitwendig gestel, maakfel, krachten en sterkte van dit dier, als mede van deszelfs inwendige geaartheid, neigingen, inborst en handelingen brengt ook SCHULTENS deeze lof-spraak van God op dit uitmuntendst en naast aan den mensch komend dier over, in de verklaring over deeze woorden.)

„ Ik heb, om dit Boek, noch om mijne Lezeren de voortreffelijke en verhevene beschrijving van den oliefant, door eene vertaaling van deeze met slippen aangewezen en uitgelaaten woorden, zoo als ze in onze gedrukte Hebreeuwfche Bijbels voorkomen, willen verzwakken. De beste zin, dien ik in staat ben, om 'er uit voor den dag te brengen, behaagt, ten minsten, mij zelve niet: en even zoo weinig ook het geene andere daarvan gemaakt hebben; dewijl het met het voorgaande lid van dit vs., en met het volgend reden-gevend woordje *want* in 't begin van het volgend vs. niet strookt.”

„ Ik zal ze, bij aldien ze het genoeg van den Lezer in de overige beschrijving niet stooren mogte; hier geven: *Die hem gemaakt heeft, heeft zijn zwaard hem genaderd.* En dit zou dan, naar de beste verklaring, die 'er op vallen kan, zoo veel zeggen, als: *God heeft den oliefant een zwaard,* als 't ware, *gegeven,* en dit zwaard zou of deszelfs sleuf zijn: of, gelijk ik liever zoude verkiezen, de beide groote, uit deszelfs muil uitstekende, houw-tanden, met welken hij zelf boomen kan omhouwen en nedervellen.”

„ Bij

„ Bij aldien men het overige van de beschrij- Toe-
ving hierdoor niet mismaakt vinden mogte, dan ^{GIFT.}
kon men het in den tekst inlaschen; terwijl ik,
veellicht uit eene al te groote bezorgdheid, het 'er
niet in durfde overnemen. Ondertusfchen is bij
mij dit geheele voorftel onder verdenking. 't Gee-
ne ik eerder in den zamenhang verwacht zou heb-
ben, zou op zoo iets nederkomen: *God heeft des-
zelfs zwaard in de fcheede geftoken*, d. i. Hij
heeft gemaakt, dat deszelfs geheele groote vermo-
gen en fterkte onfchadelijk ware. Dog dit staat
'er niet te lezen.”

„ Dit alhans is zeker, dat de alleroudfte, voor
2000 jaaren gemaakte, Overzetting hier in den
Hebreeuwfchen tekst geheel andere medeklinkers
gelezen hebbe, welken zij, vrij op zijn Joodsch,
dus heeft vertaald: *Hij is gemaakt, ten einde de
Engelen hun spel met hem hebben zouden* — Bij
aldien ik nopens de letters, welken deeze Overzet-
ters voor zich gehad hebben, eene gegronde gis-
fing mogte gemaakt hebben, dan zouden ze met
andere klank-ftippen ook uitgefprooken, en dus
vertaald kunnen worden: *Gemaakt tot een spel van
zijnen Meester*. Dan dewijl die lezing te onzeker
was, zo wilde ik het niet wagen, om mijne eigen
gifsingen in den tekst te brengen, en liet liever
deeze eenigfte plaats in het Boek van Job onver-
taald.”

(DEEZE laafte woorden vertaald SANDER dus:
*En echter speelt zijn leids-man, oppasfer, drijver
of bestuurder, met hem*. Die zin laat zich lichte-

TOE-lijk uit de verschijfselen van dit dier verklaren, GIFT, maar de gronden van die vertaaling zijn zoo licht niet te vinden — SCHULTENS vertaalt ze in deezer voege: *Zijn Maker heeft deszelfs zwaard hem aangedaan*, d. i. hem een zwaard gegeven, met een bekwaam wapen-tuig tot verdediging voorzien, en dit brengt hij dan op die vervaarlijke uitstekende tanden ofte houwers, met welken het beest zoo groote krachten kan oeffenen. Hij vindt hierin een fierlijken en deftigen trek, die in het beloop deezer beschrijving, en met het volgende ook zeer wel strookt: een zwaard hem gegeven niet tot belediging, verwoesting, en om onheilen te verwekken; maar om het gras op de bergen aftefuijden, enz. — De zwaarigheden, of voornamelijk het ontfierende van deezen trek voor en in die keurige beschrijving, het geene de Hr. MICHAELIS hier in vond, zullen veelen wel dus niet aanzien, en dus voor die gisfingen, aangaande eene andere lezing, weinig grond vinden. De Griekfche tekst der LXX. kan even zoo licht veranderingen ondergaan hebben, en men vindt zelf eene verschillende lezing in het Alexandrijnsch Exemplaar, bij Bos aangetekend.)

§. XII.

„WANT de bergen dragen voor hem de kost, alwaar alle de dieren des velds speelen, vs. 20. Ik heb reeds aangemerkt, dat de oliefant de aard-gewassen tot zijne spijsze voor lief neemt. Hier word'er die omftandigheid nog bijgevoegd, dat hij daar ter weide gaat, alwaar zich alle de dieren des velds
 ver-

vermaaken in het gras, en met hunne kost. Want ToE-
 hij beledigt ze niet, en men heeft zelf opgemerkt, ^{GIFT.}
 dat onvoorzichtige dieren, die hem in den weg
 kwamen, van hem met de sleuf aan een kant ge-
 schoven worden, ten einde ze niet gevaar loopen,
 van door hem vertreden en verpletterd te worden.
 Hij is overzulks een geheel niet beledigend beest,
 dat niet eens den kudden, die aan het zelve gewend
 zijn, hun spel en dartelend vermaak belemmert.”

(GESNER maakt wel onderscheid tusfchen olie-
 fanten, die op de bergen, die op vlakke velden,
 of die in moerasfige oorden zich zouden ophou-
 den en van inborst en geaartheid zeer verschillen.
 Dog SCHULTENS, die dit aanhaalt, laat het aan
 zijne plaats — Maar bewijst met een getuige-
 nis uit SOLINUS, c. 25. dat deeze dieren op de
 Mauritaanfche en Tingitaanfche bergen zich veel
 ophielden: en uit AELIANUS L. VII. c. 2. dat ze
 op het Atlantifch gebergte ook veel gevonden wier-
 den: en c. 6. dat ze de biezen en het klim-op af-
 weiden, de tedere topjes der palm-boomen, en
 de grovere fteelen van andere planten eeten. Ge-
 lijk ook PLINIUS L. VIII. c. 10. getuigt, dat ze
 de palm-boomen omhouwen, en geveld hebbende,
 derzelve vruchten nuttigen. Diezelfde meldt ook
 c. 7. aangaande der oliefanten zagtmoedigheid om-
 trent andere dieren, het geene hier van den Hr.
 MICHAELIS is aangehaald.)

§. XIII.

„ ONDER *hooge boomen ligt hij, af in het verbor-*
 Kk 5 *gene*

TOEGEF. *gene van het riet en poelen*, vs. 21. In den grond-
 GIFT. tekst staat de naam van deeze boomen, dien ik
 echter onvertaald laten moet, dewijl ze bij ons
 uitheemsch en naameloos zijn. In de Arabische
 taal heeten ze *zaäl*, of, naar eene andere uit-
 spraak, *daäl*, of *nabka*. En die lust heeft, om
 derzelve afbeelding te zien, kan ze bij PROSPER
 ALPINUS, in deszelfs Boek over de Egiptische
 planten, p. 10. vinden. De oliefanten beminnen
 de schaduw en de boschen, en in 't bijzonder
 word deeze boom, *zaäl*, bij de Oosterfche Dich-
 ters beschreven als zulk een, onder welken ze hun-
 ne toevlucht voor de hitte der zon zoeken. Hij
 is van een doornachtigen aart, bloeit tweemaal
 's jaars, en draagt ook zoo vaak eenige geurige
 vrucht, die van PROSPER ALPINUS met de kersfen
 vergeleken word, en, indien ik mij niet bedrieg,
 den oliefanten tot spijs dient. Van de Ethiopi-
 ërs word ten minsten verhaald, dat dit beest eene
 vrucht nuttige, die aan kersfen evenaart: en hij
 is een groot liefhebber van 't geene geurig van
 reuk is."

(SCHULTENS heeft van deezen boom ook reeds
 gemeld, en nader getoond, dat de Arabiërs door
 deezen naam den wilden *lotus-boom*, ofte de *lotus*
cyrenaica, *conarus* ook genaamd, betekenden: van
 welken hunne Schrijvers getuigen, dat het wild
 gedierte, en met naame ook de oliefant, daar
 gaarne onder schuilen — Voorts dat deeze zich
 ook in moerasfge oorden, onder het riet en wa-
 ter-planten veel ophouden, met getuigenissen uit

AELIANUS, L. IX. c. 56. IV. c. 24. bewezen, TOE-
 ter wederlegging van de twijfelingen, die LUDOL-
 PHUS uit dit gezegde tegen den oliefant, en ten
 voordeele van zijn rivier-paard, had opgemaakt.
 De oliefanten, zegt die Schrijver, wanneer ze
 bespeuren, dat 'er menschen op de baan zijn, be-
 geven zich, met een groot geschreeuw, tot de
 diepste en met dicht geboomte bezette valleijen, of
 in het holle van de moerasfen. Insgelijks, dat de
 Indiaanen, dewijl ze de volwasfen oliefanten niet
 gemakkelijk vangen kunnen, tot de moerasfen aan
 de rivier-oeveren gaan, om aldaar derzelve jon-
 gen te vangen. Want de oliefant verkiest zulke
 vochtige en weeke oorden, hij bemint het water,
 op zulke plaatsfen houdt hij zich gaarne op, en
 heeft dus, om zoo te spreken, daar zijn leger).

„ ZIJN *liggen* wil ik juist niet slechts in den
 naauwsten en eigenlijksten zin genomen hebben,
 maar voor zoo veel het ook een slaapen en rusten
 mede influit. De jonge oliefanten leggen zich wel
 neder, maar den ouden valt dit zwaarer, en hier-
 om is het, dat ze staande slaapen — *In het*
verborgene des riets en in poelen, aan de oevers der
 rivieren houden de oliefanten zich graag op, dewijl
 ze 'er op gezet zijn, om zich dagelijks te baden,
 en tot dat einde tot aan den buik in 't water gaan,
 en die deelen van hun lijf, die niet onder water
 komen, met hunne sleuf rijkelijk bevochtigen.
 Dit is hun zoo natuurlijk eigen, dat ze ook, tam
 gemaakt zijnde, dagelijks twee- of driemaal tot
 eene wadde moeten geleid worden, om zich op
 die wijze te baden.”

TOEGIFT.

§. XIV.

„BOOMEN overdekken hem tot schaduw, en de wilgen der beeken omringen hem, vs. 22. Hier hebben wij wederom denzelfden naam van den boom zaäl.”

§. XV.

„DE rivier mag overstromen, maar hij zal niet vlieden: hij houdt zich gerust, wen ook een Jordaän over zijne oevers treedt, en hem tot aan den smoel ging, vs. 23. De rivieren in de warmere lucht-streeken hebben in de regen-maanden eene veel sterkere overstroming, dan bij ons. Wanneer nu ook dit plaats heeft omtrent de rivieren, aan welker oevers de oliefanten wonen, ontrust, of jaagt hun dit geen vreeze aan: zij wadden 'er door, en dewijl ze zomtjids wel 15 voeten hoog zijn, zo zou de stroom wel zeer diep moeten zijn, bij aldien hij zijne water-golven over hunnen rug zou zamenkletsen. Dan ook dit belemmert hem niet, en hij vindt zich ook daardoor niet genoodzaakt, om te zwemmen; hij behoeft slechts zijne scef om hoog te steken, om door dezelve ook onder water lucht te scheppen. En bij aldien ook dan nog het water hem te diep mogte worden, dan weet hij door zwemmen zich nog te helpen: waartoe hij, ondanks zijne vervaarlijke grootte en zwaarte, zeer bekwaam zijn zou.”

„EEN Jordaän word hier gebruikt voor eene rivier, die zoo diep of sterk van stroom, als de Jordaan, is. Want aan den Jordaan heeft men
geen

geen oliefanten, die hun vaderland veel zuidelijker ^{TOR} hebben. Als een staaltje of voorbeeld van een ver-^{GIFT.}maarde rivier word dus de Jordaan hier slechts, dog uit de nabuurschap van Job, en met eene dichterlijke vrijheid, aangehaald. Alhoewel nu deeze met den Nijl en Eufrat niet in vergelijking kan komen; zo is hij echter buiten deeze beiden, die van Damaskus ook al vrij verre afgelegen waren, de grootste rivier, die 'er in die land-streek bekend was, en voornaamelijk ook veel grooter, dan de beide stroomen bij Damaskus. Den zin van dit vs., ontdaan van zijne dichterlijke inkleeding, zou ik dus uitdrukken: Bij aldien ook in de gewesten van Afrika, of Arabië, of Indië, in welken de oliefanten hun verblijf hebben, een aanzienlijke rivier, een van die grootte, als de Jordaan, in den regen-tijd overstroomen mogte, en zoo hoog water voerde, als de oliefant met zijnen smoel reiken kon, zo behoefde hij echter niet te vreezen, dewijl hij, door zijne sleuf om hoog te steken, nog altoos lucht bekomen, of zwemmen kan."

(DAT de Jordaan hier uitgedrukt zij, eerder dan de naam van een of andere rivier in Ethiopië, Indië, of Afrika, mag men ook stellen van den Schrijver met opzet, ten voordeele voor het volk, tot welks gebruik dit Boek van Job geschreven wierd, gedaan te zijn. Want dat kende den Jordaan, die de scheiding maakte tuschen Palestina en Arabië, en door hun land stroomde, beter dan eenige andere rivier — SCHULTENS, die dit ook zoo begreep, heeft met diezelfde reden, die

Mi-

TOE MICHAELIS hier gebruikt, ook nog met andere;
 GIFT. dit stuk opgehelderd, en tevens aangemerkt, dat
 deeze trek zoo goed niet vlijt op een dier, 't geene
 in het water, zoo wel als op het land, leeft,
 gelijk het rivier-paard; maar zeer gepast is voor
 den oliefant, en ten aanziene van dit land-dier,
 gewigtig is, en zijnen nadruk heeft.)

§. XVI.

„ Voor zijne oogen vat men hem met strikken,
 en doorboort hem de neus. De manier, van welke
 men zich thans bedient, om de oliefanten te van-
 gen, is deeze, dat men hun in den brons-tijd het
 wijfje doet voorkomen, en hem hierdoor in allengs
 nauwer toeloopende gangen tusfchen wanden
 lokt, die eindelijk zoo smal worden, dat zij zich
 daar binnen niet omkeren kunnen. Naardemaal
 nu zulk een lighaam niet gefchikt is, om achter-
 waarts zich te keeren, of achteruit te gaan, en
 ook zijwaarts met eenige kracht zich niet wenden
 kan, zo bedient men zich van deeze voor hem
 zoo ongunstige gelegenheid, om hem met fchroo-
 melijk sterke touwen te binden. En, 't geene
 hierbij zeer bijzonder is, voor dit, van natuur zoo
 ftoute, en menschlijke toonen en gebaarden be-
 zeffende, dier bewijst men beleefdheden, en ge-
 bruikt 'er woordelijke verontfchuldigingen bij,
 enz. Dit nu mag met recht wel heeten: *Het dier
 voor zijn eigen oogen binden.*”

(DEEZE manier, om de wilde oliefanten te van-
 gen, noemt HOUTTUIJN, bl. 435. de gewoone in
 Indië,

Indië, en te Siam, hij beschrijft ze ook nader, **TOE** en geeft tevens andere wijzen op, van welken zij **GIFT** zich bedienen, om deeze beesten in hunne macht te krijgen, en tam te maken — SCHULTENS vat deeze woorden op als eene scherts-reden (*ironia*), waardoor het tegendeel gemeend word van 'tgeene men zegt, en geeft 'er deezen zin aan: zult gij, die sterke man, die zoo moedig met uwen Schepper, den Heer van alles, durft twisten, dit beest voor zijne oogen vangen, enz. En het komt ons voor, dat, wanneer men het volgende vertoog met vraagen en voorstellen van dien zelfden aart ziet beginnen, men niet ontkennen kan, dat deeze verklaring van waarschijnlijkheid niet ontbloot is.)

„NOPENS het *doorbooren van den neus*, tot be-teugeling en bestuuring der oliefanten, is mij uit de nieuwere tijden geen blijk voorgekomen: ook is dit niet eens noodig, dewijl dit dier zich door liefde en eer-zucht regeeren laat. Dan dewijl de Arabiëren zoo zeer gewoon zijn, om anderen last-dieren, b. v. den kameelen den neus te doorbooren, zo zou het ook wel zijn kunnen, dat men in die vroegere eeuwen, in welken dit Boek geschreven is, van deeze overtollige hardigheid zich ook omtrent de oliefanten bediend had.”

